

Lausunto

22.01.2021

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry kiittää mahdollisuudesta kommentoida valtioneuvoston luonnosta koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Kestävän kehityksen kattojärjestönä Fingolle tärkeitä teemoja ovat globaalisti kestävä kehitys, globaali kansalaiskasvatus ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen. Olemme konsultoineet lausuntoamme varten globaalin kansalaiskasvatuksen parissa toimivia ja koulutuspolitiikasta kiinnostuneita jäsenjärjestöjämme.

Pidämme tärkeänä sitä, että koulutuspoliittinen visio rakentuu vahvasti sivistykselle sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. Myönteisenä näemme myös sen, että selonteko käsittelee koulutusta laajasti, elinikäisen oppimisen eri kentät huomioiden, ja nostaa esiin aktiivisen kansalaisuuden merkityksen. Jaamme selonteon käsityksen siitä, että yhteiskunnassa vahva sivistysperusta luo edellytykset tasa-arvolle, hyvinvoinnille, demokratialle ja yhteiskunnan uudistumiskyvylle. Ehdotamme, että lähtökohdissa ja visiossa sivistystä tarkastellaan laajemmin myös globaalista näkökulmasta globaaliin vastuuseen kasvamisena ja ekososiaalisena sivistyksenä.

Suomi on sitoutunut YK:n Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoiteohjelman toimeenpanoon, muttei ole riittävän ponnekaasti edistänyt kestävä kehityksen kasvatusta, joka on tavoitteiden saavuttamisen edellytys. Agenda 2030 tavoitteiden toteuttaminen edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä ja kestävä kehityksen systemaattista huomioimista kaikissa politiikkaohjelmissa ja linjauksissa. Koulutuspoliittisella selonteolla tulee varmistaa, että koulutusjärjestelmämme edistää systemaattisesti kestävä kehitystä. Selonteon vision ja tavoitteiden tulee tukea Agenda 2030 alatavoitteen 4.7. toteutumista, jonka mukaisesti kasvatuksessa ja koulutuksessa tulee varmistaa, että kaikenikäiset oppijat saavat riittävästi tietoa ja taitoja kestävä kehityksen edistämiseen omassa elämässään sekä laajemmin yhteiskunnassa.

Selonteossa tulisi vanhemmin nostaa esille, että globaalit muutostekijät edellyttävät laaja-alaista monitoimijayhteistyötä myös koulutussektorilla. Koulutuspolitiikan tulee edistää sektorirajat

ylittävää yhteistyötä kestäväen kehityksen osaamisen ja globaalien kansalaistaitojen toteuttamiseksi YK:n Agenda 2030 toimintaohjelman mukaisesti. Ehdotamme, että selonteon lähtökohdissa ja koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteissa nostetaan laajemmin esiin myös globaali näkökulma ja kasvatuksen ja koulutuksen rooli globaalisti kestäväen kehityksen saavuttamisessa. Haasteet ovat universaaleja ja sillä, miten toimimme Suomessa, on vaikutusta myös maailmanlaajuisesti.

Lisäksi ehdotamme, että selonteon lähtökohdissa ja tavoitteissa huomioidaan:

- Koulutuksen ja kasvatuksen tavoitteiden tulee rakentua globaalin kestäväen kehityksen, yhdenvertaisuuden sekä ympäristön ja elämän kunnioittamisen lähtökohdille.
- Kestäväen kehitystä tulee lähestyä kokonaisvaltaisesti ja globaalisti. Kyse on systeemitason muutoksista, joiden toteutumista koulutuksella voidaan merkittävästi edistää. Paikallisten ratkaisujen lisäksi on kyettävä arvioimaan ja kehittämään Suomen ja suomalaisten toiminnan vaikutuksia kestäväen kehitykseen globaalisti.
- Globaalia kansalaiskasvatusta ja kestäväen kehityksen oppimista tulee edistää kokonaisvaltaisesti, myös nonformaalin ja informaalin oppimisen alueet huomioiden. Mahdollisuuksia kehittää kestäväen kehityksen osaamista ja globaaleja kansalaistaitoja tulee tarjota kaikille kansalaisille iästä, ominaisuuksista, varallisuudesta tai asuinpaikasta riippumatta.

Selonteossa esitetyn tilannekuvan ja vision edellyttämiä koulutuspoliittisia toimenpiteitä ei luonnoksessa selkeästi konkretisoida. Jotta selonteossa asetetut tavoitteet ja visio toteutuisivat, selonteko vaatii tuekseen konkreettisen toimeenpanosuunnitelman, joka tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä alan toimijoiden kanssa tarvittavat sidosryhmät, kuten järjestökenttä ja tutkijat, huomioiden.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Ehdotamme, että visiossa sivistystä tulisi tarkastella laajemmin myös globaalista näkökulmasta globaaliin vastuuseen kasvamisena ja ekososiaalisena sivistyksenä. Koulutuksen ja kasvatuksen tavoitteiden tulee rakentua moninaisuuden kunnioittamisen pohjalle määriteltyjen kestäväen kehityksen, kulttuurien moninaisuuden sekä ympäristön ja elämän kunnioittamisen lähtökohdille.

Ehdotamme lisäksi, että aktiivisen kansalaisyhteiskunnan merkitys koulutusta järjestävien tahojen kumppanina nostetaan tässä luvussa vahvemmin esiin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Globaalin kansalaiskasvatuksen (OPS:issa termi globaalikasvatus) rooli on tunnustettu sekä perus- että toisen asteen opetussuunnitelmissa, ja se olisi hyvä mainita myös perusopetuksen yhteydessä. Globaaliin kansalaiskasvatukseen liittyy ajatus systeemisestä muutoksesta kohti kestäväen kehitystä, mikä on enemmänkin kuin kansainvälisyys- ja monikulttuurisuuskasvatusta. Ehdotamme muokkausta: "Globaali kansalaiskasvatus kehittää kaikilla kouluasteilla niitä tietoja ja taitoja, joita tarvitaan oikeudenmukaisen ja kestäväen kehityksen edistämiseksi Agenda 2030:n mukaisesti."

Tasa-arvokasvatuksen näkökulmia olisi syytä vahvistaa tässä luvussa. Esimerkiksi sukupuolineutraalius- ja sensitiivisyys varhaiskasvatuksesta korkeakouluun kaikissa materiaaleissa, opetusmetodeissa ja asenteissa. Sukupuolirooleihin liittyvistä ennakkoluuloista on tärkeää keskustella niin kouluissa kuin opettajankoulutuksessakin. Tasa-arvon näkökulmasta on pyrittävä myös kuroma umpeen digikuilua sukupuolten välillä ja pyrittävä kannustamaan tyttöjä STEM -aloille (science, technology, engineering, mathematics) opiskelemaan ja töihin.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

-

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Globaalit kansalaistaidot ovat tulevaisuustaitoja, joilla on merkitystä yhteiskunnan uudistumisen ja työelämän kehittymisen näkökulmasta. Ehdotamme, että kappaleessa huomioidaan globaalien kansalaistaitojen ja kestävä kehityksen sisällyttäminen vapaan sivistystyön tavoitteisiin ja aikuisille suunnattujen opintojen ja koulutusohjelmien opetussuunnitelmiin.

Osaamista on tunnistettava ja tunnustettava laajemmin myös formaalien oppimisympäristöjen ulkopuolella. Esimerkiksi digitaalisten osaamismerkkien hyödyntäminen tukee jatkuvaa oppimista ja kansalaisten omaehtoista osaamisen kehittämistä.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet ohjaavat opetuksen järjestäjiä edistämään kestävä kehitystä ja globaaleja kansalaistaitoja. Samat tavoitteet on syytä laajentaa kaikkeen koulutukseen ja jatkuvaan oppimiseen. Globaalit kansalaistaidot ovat tulevaisuuden kansalaistaitoja, joita tarvitaan myös työelämässä. Kestävän kehityksen edistäminen vaikuttaa osaltaan työelämän murrokseen ja siihen liittyviä oppimisen mahdollisuuksia on tärkeää tarjota myös aikuisväestölle. Ehdotamme, että globaalien kansalaistaitojen ja kestävä kehityksen kasvatuksen tulisi näkyä jatkuvan oppimisen tavoitteissa. Suomella on mahdollisuus toimia kestävä kehityksen edelläkävijänä ja esimerkkinä myös kansainvälisesti.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Ehdotamme, että tässä luvussa tulisi huomioida opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen tarve liittyen globaali-, ihmisoikeus- ja demokratiakasvatukseen. Opettajille ja kasvattajille on tarjottava mahdollisuuksia oman ammattitaitonsa kehittämiseen kestävä kehityksen ja globaalien kansalaistaitojen osalta. Teemat on sisällytettävä opettajankoulutukseen ja niistä on tarjottava täydennyskoulutusta. Lisäksi on tuettava opettajien vertaisoppimista ja verkostoitumista. Tämä

liittyy myös luvun 4 teemoihin, jossa analysoidaan siitä, miten maailma muuttuu ja tulevaisuudessa monet ammatit ovat sellaisia, joita nykyään ei ole edes olemassa.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Tilannekuvassa on tunnistettu pääosin hyvin globaaleja haasteita ja kasvatukseen ja koulutukseen vaikuttavia muutostekijöitä. Tilannekuvan edellyttämiä koulutuspoliittisia toimenpiteitä ei kuitenkaan konkretisoida selkeästi koulutusjärjestelmän eri asteilla. Näkemyksemme mukaan selonteossa tulisi vanhemmin nostaa esille, että globaalit muutostekijät edellyttävät laaja-alaista monitoimijayhteistyötä myös koulutussektorilla. Ehdotamme, että selonteon tilannekuvassa ja lähtökohdissa otetaan laajemmin huomioon globaali näkökulma, keskinäisriippuvuus sekä kasvatuksen ja koulutuksen rooli globaalisti kestäväen kehityksen saavuttamisessa. Koulutuspolitiikan tulee edistää sektorirajat ylittävää yhteistyötä kestäväen kehityksen osaamisen ja globaalien kansalaistaitojen toteuttamiseksi Agenda 2030 tavoitteen 4.7 mukaisesti.

Pidämme tärkeänä sitä, että selonteon tilannekuvassa viitataan ”globaalikasvatuksen merkityksen lisääntymiseen maailmanlaajuisten haasteiden ja Agenda 2030 myötävaikutuksesta”. Globaalia kansalaiskasvatusta ei kuitenkaan ole selonteossa määritelty, eikä asetettu tavoitteita ja toimenpiteitä sen edistämiseksi. Globaaliin kansalaiskasvatukseen liittyy ajatus aktiivisesta maailmankansalaisuudesta ja systeemisestä muutoksesta kohti kestäväen kehitystä, mikä on enemmän kuin kansainvälisyyttä ja monikulttuurisuuden ymmärtämistä. Ehdotamme lisäystä: ”Globaali kansalaiskasvatus kehittää kaikilla kouluasteilla niitä tietoja ja taitoja, joita tarvitaan oikeudenmukaisen ja kestäväen kehityksen edistämiseksi Agenda 2030:n mukaisesti.” Lisäksi ehdotamme, että globaalit kansalaistaidot nostetaan selonteon visioon sekä tavoitteisiin koulutusjärjestelmän eri asteilla.

Toivomme, että kansainvälisen yhteistyön tavoitteissa hyödynnetään kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta ja yhteistyön mahdollisuuksia. Lisäksi toivomme, että toimenpiteissä painottuisi monialainen yhteistyö ja, että kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta esimerkiksi globaalissa kansalaiskasvatuksessa ja kehityskysymyksissä hyödynnetään.

Kasvatus ja koulutus vahvistavat aktiivista kansalaisuutta ja demokratiaa

Pidämme tärkeänä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen vahvistamista ja eri-ikäisten oppijoiden ohjaamista aktiiviseen kansalaisuuteen ja globaaliin vastuuseen formaalissa koulutuksessa ja non-formaalien oppimisen kentällä. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen rinnalla tulee luoda edellytyksiä myös globaalille kansalaiskasvatukselle, jolla vahvistetaan eri-ikäisten oppijoiden ymmärrystä maailman tilasta ja keinoista edistää ihmisoikeuksia, kestävää kehitystä ja oikeudenmukaisuutta myös maailmanlaajuisesti. Ehdotamme, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatushankkeiden rinnalla nähdään laajemmin aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvät hankkeet ja ohjelmat, joita esimerkiksi kansalaisjärjestöt toimeenpanevat sekä toimintamallit, joita järjestöt ovat jo aikaisemmin kehittäneet. Ehdotamme myös lisäystä: "Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa auttaa oppijoita hahmottamaan vaikutus- ja toimintamahdollisuuksiaan aktiivisina maailmankansalaisina."

Koulutus ja tasa-arvo

Koulutuspoliittisessa selonteossa tulisi näkemyksemme mukaan tukea läpi koulutuspolun intersektionaalista kasvatusta, joka kiinnittää huomiota valtasuhteisiin ja siihen, miten yksilön asemaan yhteiskunnassa vaikuttavat sukupuolen ohella monet muutkin erot, kuten yhteiskuntaluokka, ikä, etninen tausta ja seksuaalinen suuntautuminen. Kaikki tavoitettava intersektionaalinen kasvatusta on tärkeää yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. Sillä puretaan syrjiviä asenteita ja stereotyyppioita sekä edistetään lasten ja nuorten oikeutta olla oma itsensä.

Suomalaisen koulutuksen kipukohtiin, esimerkiksi koulutusalojen segregaatio, naisten ja tyttöjen aliedustus STEM-aineiden parissa tai maahanmuuttajien kohtaamat haasteet opinto-ohjauksessa ovat esimerkkejä, joihin olisi mahdollista etsiä ratkaisuja myös kansainvälisessä yhteistyössä.

Kansainvälisyys ja globaali vastuu

Selonteossa todetaan: "Kasvatus ja koulutus ovat avainasemassa demokratiaan, aktiiviseen kansalaisuuteen ja ihmisyyttä arvostavaan yhteiskuntaan kasvamisessa." Globaalin vastuun teemassa mielestämme olennaista on myös kasvaminen globaalin oikeudenmukaisuuden hahmottamiseen. Selonteossa puhutaan paljon kansainvälisyydestä, liikkuvuudesta ja kotikansainvälisyydestä sekä koulutusviennistä. Suomen rooli kansainvälisen vastuun kantajana (kehitysyhteistyö, yritysvastuu) voisi näkyä vahvemmin.

Näkemyksemme mukaan kestävää kehitystä tulee koko koulutuspoliittisessa selonteossa lähestyä kokonaisvaltaisesti ja globaalisti. Paikallisten ratkaisujen lisäksi on kyettävä arvioimaan ja kehittämään Suomen ja suomalaisten toiminnan vaikutuksia kestäväan kehitykseen globaalisti. Koulutus on kestäväan tulevaisuuden ja ekologisen jälleenrakentamisen näkökulmasta ratkaiseva muutosvoima. Laadukas koulutus tuottaa aktiivisia kansalaisia, joilla on tietoa, taitoa ja motivaatiota rakentaa yhdessä globaalisti kestäväa tulevaisuutta.

Selonteossa todetaan, että koulutusvienti on globaalin vastuun kantamista. Koulutusviennin arvopohjaa tai yritysten eettistä vastuuta ei selonteossa kuitenkaan ole määritelty. Katsomme, että koulutusvienti voi olla osa globaalin vastuun kantamista, silloin kun se osaltaan edistää kestäväan kehityksen tavoitteiden toteutumista leave no one- behind periaatteen mukaisesti. Koulutusvientitoiminta ei siten automaattisesti tarkoita globaalin vastuun kantamista – se on liiketoimintaa ja vientiä, siinä missä mikä tahansa muukin tuote. Ratkaisut, jotka eivät kumpua aidosta paikallisesta tarpeesta, tai joita ei suunnitella ja sopeuteta paikallisiin tarpeisiin, eivät edistä kestäväa kumppanuutta. Digitalisaatio on mahdollisuus, mutta myös uhka: digitaalinen kuilu ja sen kasvu on tosiasia, ja se on kiihtynyt koronan seurauksena (<https://unctad.org/news/coronavirus-reveals-need-bridge-digital-divide>). Ehdotamme, että koulutusviennin kehittämisessä yhteistyökumppaneina voitaisiin nykyistä vahvemmin hyödyntää myös järjestösektorin roolia ja asiantuntijuutta.

Ympäristön tila ja Ilmastonmuutos – uhkia ja mahdollisuuksia koulutukselle ja tutkimukselle

Ilmastonmuutokseen liittyy vahvasti ilmasto-oikeudenmukaisuuden kysymykset, joiden tarkastelu on osa globaalin vastuun näkökulmaa. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin liittyvä epäsuhtaisuus, eriarvoisuus ja erilaiset mahdollisuudet varautua tai sopeutua muutoksiin liittyvät ilmastokasvatukseen, jonka perspektiivi ulottuu Suomen tilannetta kauemmas. Ilmastotieteen lisäksi on tärkeää tarkastella ilmastonmuutoksen laajempia sosiaalisia ja poliittisia ulottuvuuksia. Se tarkoittaa yksilöiden valintoja edistämistä oikeassa suhteessa yhteiskunnan rakenteiden muutoksen tarpeen kanssa. Ehdotamme, että ilmastonmuutos linkitetään luvussa laajempaan kestäväan kehityksen kontekstiin ja että ilmiötä tarkastellaan paitsi ekologisesta myös sosiaalisesta, kulttuurisesta ja taloudellisesta näkökulmasta. Ehdotamme lisäksi, että ilmastotieteen lisäksi koulutusjärjestelmässä tulisi ymmärtää ja kestävästi käsitellä ilmastokriisiin liittyviä vastuukysymyksiä globaalin etelän ja pohjoisen kesken.

Ekososiaalisen / planetaarisen sivistyksen käsite, joka mainitaan myös opetussuunnitelmassa, olisi hyvä mainita tässä luvussa. Ilmastokriisin yhteydessä voitaisiin vahvistaa oppijoiden ymmärrystä globaalista keskinäisriippuvuudesta. Kestäväan kehityksen yhteydessä olisi olennaista mainita myös oppilaitoksen toimintakulttuurin merkitys. Ehdotamme täydennystä: "Kestäväan kehityksen tiedot, taidot ja käytännöt juurrutetaan osaksi sekä päiväkotien että oppilaitosten toimintakulttuuria ja opetuksen sisältöjä." Ilmastonmuutokseen vaikuttaminen edellyttää systeemistä ajattelua, syy-seuraussuhteiden hahmottamista ja esimerkiksi omien ilmastotoimien globaalien vaikutusten arviointia. Myös tämä näkökulma olisi tarpeen huomioida toimenpiteissä.

Kivimäki-Pelluz Anna
Suomalaiset Kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs (Fingo Ry)